

GÜNEŞ, Peyruze (2019), “Hayat Üçgeninde Psikoloji, Mitoloji ve Teoloji ”,
Kadim Akademi SBD, C. 3, S. 2, s. 189-192.

İnceleme Geliş Tarihi: 26.11.2019 / İnceleme Kabul Tarihi: 17.12.2019

HAYAT ÜÇGENİNDE PSİKOLOJİ, MİTOLOJİ VE TEOLOJİ

PSYCHOLOGY, MYTHOLOGY AND THEOLOGY IN LIFE TRIANGLE

Peyruze GÜNEŞ *

İnsanı anlamayı ve insana anlam katmayı merkez edinen temel taşlardan bir tanesi mittir. Mitler; anlam arayışları ve soruları arasında sıkışan insanın benliğine, kâinata ve yaşama dair ilk yapısal açıklamalarını yorumlamak amacıyla yarattığı hikâyelerdir. Bu hikâyeler, ilk zamandan beri insanlığın anlamlandırmak amacıyla sorduğu “neden” ve “nasıl” sorularına cevap verip dallarını modern zamana kadar uzandırmışlardır. Bir anlam ve inanç formu olarak karşımıza çıkan mitsel hikâyeler, bu özellikleri hasebiyle dinle ortak bir paydada buluşmaktadır. Göcen, bu çalışmasında din psikolojisinin amaç ve metotlarıyla mitlere bakıldığında; insanın yapısı, yaşantısı ve belki de yaşayacakları hakkında büyük resme nasıl bakılacağına dair zengin bir içerik sunmaya çalışmaktadır.

Göcen’in söz konusu eserinin, emek ve gayret isteyen bir literatür araştırma ve incelemesinin semeresi olduğu her bir sayfasında fark edilmektedir. Söz konusu eser sistematik bir şekilde ‘S(öz)ün Başı ve Teşekkür’ ile başlayıp dört ana bölüm ve sonuçtan müteşekkildir. İlk bölümde, kitabın konusuna, amacına, metoduna, karşılaşılan güçlükler ve sınırlılıklara, peşinde olacağı sorulara değinmekte; ikinci bölümünde mitlerin ne olduğu, yapısı, türleri kaynağı gibi bilhassa mitlerin ne’liği ve niteliği üzerinden teferruatlarıyla durarak “mit ve din”, “mit ve psikoloji” ilişkileri bağlamında izah etmektedir. Üçüncü bölümünde “mit, psikoloji ve din” ilişkisini öne çıkaran modern psikologların

* Mardin Artuklu Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Psikolojisi Yüksek Lisans öğrencisi,
peyruzee@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-5211-8033>

görüşlerine yer vermekte; son bölümde ise kitabın asıl yazılış amacı olan “din psikolojisi ve mit” ilişkileri üzerine psikolojinin metotlarıyla ve yaşadığımız kültür hasebiyle de İslam dinini baz alarak temel seviyede alanını sınırlandırıp ele almıştır.

Göcen’in bu çalışmasına dair konu başlıklarının oldukça mücerret ve geniş kavramlardan oluşuyor olması ilk bakışta kitaba dair beklentileri arttırmaktadır. Çalışmanın konu başlıklarında herhangi bir çerçeve çizilmeden ‘psikoloji, mitoloji ve din’ olarak ele alınması, okuyucu açısından da kitabın içeriğiyle alakalı bir muğlaklığa sebebiyet vermektedir. Ayrıca din ve mitoloji kavramlarının yan yana kullanılıyor olması, din ve mit bağlamında spesifik tartışmaların inceleneyeceğine dair bir kanı da oluşturmaktadır. Yazar, kendisinin çizdiği çerçeve olan ‘din psikolojisi bağlamında mitler’ üçlemesinin dışına çıkıp diğer disiplinlerden de fazlaca tanımlamalarda bulunmuştur.

Yazar, popüler kullanımındaki ön düşüncelerin olumsuzluğundan soyutlanmak ve okurlara farklı bir bakış kazandırmak adına metin boyunca *mit* terimini kullanmayı tercih etmiştir. Lakin çalışma başlığının *mit* değil de *mitoloji* kavramını içeriyor olması yazarı kendisiyle çelişkiye götürmektedir. Kanaatimizce çalışma başlığının da çalışmanın içeriğine ve amacına uygun bir şekilde sınırlandırılmış olması, okuyucunun neyle karşılaşacağına dair bir ön fikir oluşturmaya yardımcı olacaktır. Misalen ‘Din Psikolojisi ve Mit’, ‘Din Psikolojisi Kökenine Doğru Mit’, ‘Din Psikolojisi Bağlamında Mitler’ bu fikir verici başlıklardan bazılarıdır.

Göcen’in, çalışmasına bir öz değerlendirmeyle başlaması; çalışmanın konusu, amacı, metodu, sınırlılıkları ve güçlükleri hakkında okuyucuyu kitaba hazırlaması, okuyucunun merakını celbetmesi ve teşvik etmesi açısından ilk bölümü yeterince faydalı ve verimli kılmaktadır.

Göcen, mitin ne olduğu ve hayatın neresinde olduğuna ilişkin birçok soruyu; antropoloji, arkeoloji, etnoloji gibi disiplinlerin yorumlarını ve tartışmalarını kapsamlı bir şekilde derleyip sunmaktadır. Özgün düşünce ve amaçlarla kaleme alınmış bu çalışma, maalesef ikinci bölümle birlikte bir mitoloji tarihinin bilimsel seyrine dönüşmektedir. Farklı alanlardaki kuramcılarının ve teorisyenlerin birçok yorumuna yer vermek, çalışmayı hem amacından saptırmakta hem de teferruatlara takılıp kitabın hacmini artırmaktadır. Bununla birlikte, yakın anlamlara gelebilecek tanımları farklı disiplinlerin terminolojisiyle tekrar tekrar okumak okuyucuyu bir an önce asıl mevzuya - amaca- geçme noktasında sabırsızlandırabilmektedir.

Göcen, mitler hakkında bir perspektif çizdikten sonra, “dinin mi mittin neşet ettiği yoksa mitin mi dinden neşet ettiği; din mi mitin tahrif olmuş hali yoksa tam tersi mi?” sorularıyla başlayıp mit ve din ilişkisine geçmektedir. Yazarın burada amacı; bu ilişkinin varlığını ya da yokluğunu tartışmak değildir. Her ikisinin de kendi doğal yapılarının büyük bir alana hâkim olmasından detayların derinliğine dalmadan işlevlerine odaklanarak ele almaktır. “İnsanoğlu neye inandığı, nasıl ve neden dine inandığı, onu inanmaya yönelten dini inançların arkasındaki psikolojik güçlerin neler olduğu?” gibi soruların

cevaplanmasında din kadar mitin de bize söyleyecekleri olacağından mitler de bu meyanda incelenmiştir (s.90).

Yazarın da ifadesiyle, mit de din gibi insanı psikolojik ve sosyolojik yönleriyle kuşatıp hayata anlam katma ve insanı varlık krizinden çıkarma amacıyla buluştuklarını ve aşkınlık penceresine yakın olduklarını söyleyebiliriz. Ayrıca mit ve dinin ortak paydada buluşuyor olmaları birbirlerini aynileştirmemektedir. Göcen'in benzetmesiyle bir eldeki parmakların durumu gibidir. Fonksiyonel açıdan benzerliklerinden din ve mit aynıdır demek isabetli olmayacaktır, ama daima ilişki halinde olacaklardır (s.86).

İlerleyen safhalarda, psikoloji tarihinde mitleri birer psikolojik veri kaynağı olarak kullanan, kuramlarını ya da tespitlerini desteklemek için mitleri delil olarak öne süren modern psikolojinin öncü isimlerinden Wundt, Freud, Jung ve Fromm gibi psikoloji tarihi açısından büyük teorisyenlere yer verilmektedir. Burada amaç psikologların kuramlarının bütünlüğü bozulmadan daha çok psikolojik, dini ve mitolojik bağlamındaki görüşlerini derinlemesine ele almaktır. Örnek verecek olursak, bu bağlamda kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde Freud'un altı başlıkta ele alınan ve mitle bağlantılandığı bilinçaltı ve bastırılmış düşüncelerin kanıtı *Elektra- Oedipus-Prometheus* tanımlarına, rüya yaklaşımı ve yorumlama metoduna, psikanalizin temelini oluşturan geçmişe dönüş ilkesine, babalar oğullar hikâyesine değinen *Totem ve Tabu'ya*, *Bir Yanılsamanın Geleceği'*nde insanlığın geleceğine dair düşüncelerine ve en sonunda bir kahraman miti ve peygamber tasavvuruna atıfta bulunduğu: *Musa ve Tektanrıcılık* eserine yer vermiştir (s.133).

Geçmişin, geleneğin bağları ve büyüü; zihnin tam uyanışıyla paramparça olmuştur. Bu sebeple de geleceğe dair kurgular, insanın rasyonalite tarafından boğulan üreticiliğinin, kendini yaşatabilmek adına bulduğu bir yönelimdir. Böylece, modern insanlar tarafından da mitlerin üretildiğini ve bu bağlamda sinemaya ve bilim kurguya "modern mitoloji" denilebileceğini göstermektedir. Göcen'in, din psikolojisi bakış açısıyla ele alınmamış mitleri; geçmişin atıkları olmaktan çıkartıp insanı anlamının eksik parçaları olarak konu edinmesi ve modern hayattaki tezahürlerini incelemeye çalışması bu çalışmaya ayrıca özgünlük katmaktadır. Örneğin, "günümüzde insanların arenalar ve tapınaklarda toplanır gibi stadyumlarda toplanması, sanatçı ve spor fanatıklığı ile makul görülmeyen aşırılığa kaçan davranışlar ve yaşantılar ortaya koymaları mitik yaşantıdan izler olarak görülmektedir" (s.35).

Ayrıca bu çalışmada Göcen, mitlerin modern hayattaki yansımaları hakkında ele aldığı diğer bazı konu başlıklarını zikredecek olursak: "Tanrı tasavvuru, ibadet ve mit ilişkisi, mitlerin su yüzüne çıktığı günlük pratikler, problemler karşısında ortaya çıkan manevi halk inanışları, şifa bulmada kişilere atfedilen metafizik özellikler ve şamanlar, yaşam koçları, hikâyelerle iyileşme, kıyamet olgusu ve eskatoloji mitleri" gibi başlıkları sıralayabiliriz (s. 243)

Çalışmada ele alınan konular, meseleyi anlama ve anlaşılma amacı gütmekle beraber, ilgili tüm soruları tam olarak cevaplayabilme gibi bir iddia

taşımamaktadır. Bu çalışmada öncelenen amaç, meseleye yeni başlangıçlar kazandırmak, alanda farkındalıklar sağlayabilmek ve yeni çalışmalara ilham olabilme düzeyine erişebilmektir. Nitekim bu kitap din psikoloji bağlamında mitlere meraklı olanlar ve bu sahada araştırma yapmak isteyenler için asgari düzeyde de olsa bunu sağlamıştır.

Hulasa, Göcen'in bu özgün eseri, müstakil birer çalışma olabilecek başlıklara yer vermesi, mit ve din psikolojisi bağlamında bu denli kapsamlı ele alınmış bir eserin olmaması, bundan sonra yapılacak çalışmalara öncülük etmesi açısından kanaatimizce literatürde temel kaynak olma özelliği taşımaktadır. Din psikolojisi alanında hem büyük bir boşluğu doldurmakta hem de verdiği çalışma alanlarıyla yeni ve büyük bir boşluk oluşturmaktadır. Sade, zevkli ve akıcı üslubuyla okuyucuda farklı bakış açısı kazandırmakta; kitabın yer yer mitsel hikâyelerle ve görsellerle zenginleştirilmiş olması da kitaba ayrıca renk katmaktadır. Bu meyanda yapılan eleştirilerin bir tenkit değil, katkı olmasını temenni etmekteyiz.